

articolele de istorie militară sunt variate și în număr mare. Ne face plăcere să le semnalăm istoricilor români interesați de istoria celui de al Doilea Război Mondial.

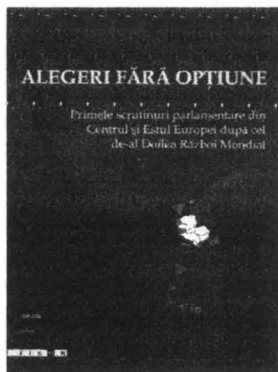
- V. P. Volkov, *Pravistelstvo hotelo sohraniti Akademiiu i akademikov. Iz memuarñih zapisei V.I. Vernadskogo „Hronologhiia 1941 g”* [Guvernul dorise menținerea Academiei și a academicienilor. Din memoriile lui V. I. Vernaskii „Cronologia anului 1941’], p. 39-50;
- Iu. V. Rubțov, „Ni paniki, ni rasteriannosti s ih storonî ne bilo”. *Iz perepsiki ghegeneral-polkovnika L. M. Sandalova o traghiceskoi sudbe komandovaniia Zapadnogo fronta* [„Nu a fost nici panică, nici confuzie din partea lor”. Din corespondența general-colonelului L. M. Sandalov despre soarta tragică a comandanților Frontului de vest], p. 50-66;
- M. I. Odintov, *Patriarh Aleksei I (Simanskii) o patrioticeskoi deiatelnosti Russkoi pravoslavnoi țerkvi v 1941-1945 gg.* [Patriarhul Aleksei I (Simanskii) despre activitatea patriotică a Bisericii ortodoxe ruse în anii 1941-1945], p. 66-81;
- I. K. Velik, E. V. Șumilova, *Relisovaia voina v tilu protivnika. Dokumenti ȚA FSB RF o deiatelnosti operativñih grupp 4-go Upravleniia NKGB SSSR na jelezñih dorogah, 1943-1944 gg* [Războiul pe șine din spatele frontului inamic. Documente din Arhiva Centrală a FSB al Federației Ruse despre activitatea grupei operative ruse a Direcției a 4-a a NKVD URSS în domeniul căilor ferate, 1943-1944], p. 81-92.

LAURENȚIU CONSTANTINIU

Virgiliu Țărău, *Alegeri fără opțiune*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2005, 600 p.

Solid documentată și bine ancorată metodologic, cartea lui Virgiliu Țărău demontează din start două prejudecăți curente printre istoricii români: aceea a imposibilității de a se documenta „la zi” (cartea beneficiază de aportul celor mai recente studii de specialitate, din România și din străinătate, pe care autorul le integrează analitic și fără ostentație în demersul său), dar și aceea a perspectivei autarhice (comparatismul fiind aici principala metodă de integrare a vastului material documentar, referitor nu doar la experiența românească, ci la întregul spațiu al Europei sovietizate).

Primul capitol al lucrării face o necesară trecere în revistă a curentelor și școlilor istoriografice

care și-au pus amprenta asupra studierii Războiului Rece, înainte și după 1989. Sunt subliniate în mod pertinent atât impactul pe care deschiderea arhivelor fostelor regimuri comuniste l-a avut asupra studiilor de specialitate, cât și – element imposibil de trecut cu vederea – modul în care schimbarea de context politic a influențat perspectivele de analiză. Studiile sociologice și politologice asupra desfășurării proceselor electorale în cadrul diferitelor tipuri de regimuri politice au condus, la sfârșitul anilor '70, la definirea conceptului de „alegeri fără opțiune” (*elections without choice*), utilizat pentru descrierea proceselor electorale din țările Europei sovietizate. Virgiliu Țărău preia, în lucrarea sa, acest concept elaborat inițial de Guy Hermet, Richard Rose și Alain Rouquié și care, la momentul enunțării lui, viza deopotrivă realitățile din spațiul comunist, alături de acelea din America Latină și statele africane, ca expresie a eforturilor de nuanțare a perspectivei academice (v. paginile 32-33). Autorul român consideră, în acest context, că fenomenul electoral trebuie privit ca „relevant nu doar pentru legitimarea unei puteri politice, ci și ca unul definitoriu pentru dezvoltarea unui regim politic” (p. 35). Țărău subliniază, în același timp, discrepanța dintre preocupările constante pentru investigarea fenomenului electoral, manifestate în spațiul academic occidental, și puținătatea aceluiași tip de studii în zona central și est-europeană, explicând această discrepanță prin disconfortul ideologic pe care subiectul alegerilor parlamentare îl reprezenta pentru regimurile comuniste.

Datorită gradului ridicat de opacitate a sistemului politic de tip sovietic, studierea proceselor și a mecanismelor care îl pun în funcțiune se lovește cel mai adesea de dificultăți majore. Prăpastia dintre discursul politic și realitățile aflate în spatele acestuia, fobia legată de reflectarea statistică a eșecurilor din politica socială și, ca o consecință directă, manipularea ideologică a statisticilor, manipularea noțiunilor de bază ale discursului democratic în funcție de interesele politice și de evoluția dogmei comuniste sunt doar câteva dintre aceste obstacole, pe care Virgiliu Țărău le sesizează în cursul analizei sale. Această operațiune de stabilire a limitelor obiective ar fi fost, de altfel, greu de ocolit în condițiile în care, dintre toate mecanismele politice funcționând în interiorul regimurilor de tip comunist, mecanismul electoral se numără printre cele mai vulnerabile la manipulare. Fixarea, în acest context, a unei grile de analiză care să permită distincția între alegerile democratice și nedemocratice (respectiv, clasice și neclasice, potrivit terminologiei utilizate de specialiști), devine esențială. Țărău se raportează, în cursul lucrării sale, la o grilă compusă din trei elemente fundamentale: „libertatea de care se bucură votantul, competiția între mai multe partide și felul în care rezultatul votului afectează sau nu guvernământul” (p. 37).

Lucrarea operează o clasificare a proceselor electorale din țările supuse sovietizării în funcție de trei categorii: modelul balcanic al „alegerilor fără opoziție sau plebiscite democrat-populare” (Bulgaria, Albania, Iugoslavia); modelul central-european al „alegerilor în sisteme politice cu partide comuniste

hegemonice” (Ungaria și Cehoslovacia); și „alegerile în societăți anticomuniste”, privite ca o „con competiție electorală pentru eliminarea opoziției politice” (România și Polonia). Germania Democrată, țară aflată sub ocupație sovietică directă și a cărei evoluție politică este atipică în raport cu aceea a celorlalte state supuse procesului de sovietizare, este tratată, alături de Finlanda, Austria și Grecia, într-un capitol aparte, al cărui fundal îl reprezintă condiționările strategice și interacțiunile diplomatice dintre Marile Puteri postbelice, așa cum acestea se reflectă în negocierile privind respectarea înțelegerilor dintre foștii aliați. Acest tip de clasificare ține seama de contextele istorice diferite de la o țară la alta și de legătura directă – explicată chiar în introducerea lucrării – dintre tipologia proceselor electorale și aceea a sistemului de partide politice din societățile respective, înainte de experiența comunizării. Sovietizarea – a cărei finalitate se dorea a fi omogenizarea societăților în cauză potrivit modelului ideal de societate comunistă – a avut ca punct de plecare realități istorice și social-politice diferite, amprenta acestora rămânând vizibilă asupra profilului lor, pe întreg parcursul și indiferent de evoluția/evoluțiile experimentului comunist.

Integrate clasificării inițiale, studiile de caz dedicate fiecăruia dintre regimurile politice satelite ale URSS confirmă o dată în plus competența autorului și capacitatea sa de a disciplina un material documentar pe cât de vast, pe atât de provocator. Concluziile lucrării readuc în discuție cele trei elemente de analiză care separă alegerile democratice de cele nedemocratice, pentru a configura măsura în care procesele electorale desfășurate în Europa Centrală și de Est în perioada 1945-1947 se încadrează în tipologia „alegerilor fără opțiune”. Pe baza studiilor de caz prezentate, Țărău propune nuanțarea modelului inițial prin introducerea altor două criterii de analiză: cel al adecvării partidelor hegemonice (în cazul de față, partidele comuniste) la spațiul național și cel al „mecanismului de eliminare a elitelor și structurilor politice și sociale din opoziție” (p. 549).

Fără intenția de a umbri în vreun fel meritele incontestabile ale autorului, o singură obiecție s-ar putea aduce la concluziile lucrării. Afirmarea că regimurile comuniste „au reușit prin intermediul alegerilor să își legitimizeze puterea în interior” (p. 552) simplifică în mod exagerat discuțiile referitoare la legitimarea regimurilor comuniste din Europa de Est. Cele mai multe studii de politologie referitoare la acest subiect, unele dintre acestea având ca autori sovietologi cunoscuți ca Alfred G. Meyer, Robert C. Tucker, T. H. Rigby, Kenneth Jowitt, evidențiază mai degrabă fenomenul contrariu: partidele comuniste din Europa de Est și-au câștigat legitimitatea politică la capătul unui lung proces de inserție în cultura politică a națiunilor respective, proces ale cărui durată și sinuozități s-au datorat tocmai imposibilității practice resimțită de aceste partide de a se legitima prin intermediul unui proces electoral clasic.

ALINA PAVELESCU